

LITT OM „STARANE“ I ROMEDAL OG FOREKOMSTEN AV „BRYGGESTENER“.

Av professor dr. K. O. Bjørlykke.

STARMYRENE I ROMEDAL har jeg lenge hørt tale om, men først i de siste år har jeg hatt anledning til å se dem på nært hold. På det geologiske kartblad «Hamar» er de avsatt med farven for «Mjøsterrassenes og elveterrassenes sand og grus» og slått sammen med de av elvene avsatte sand- og gruslag; men det hadde vært rimeligere å utskille dem som en egen avdeling bestående av slam- og myrjord i lavlenne eller myr.

Det dagligdagse ord «Starane» skriver sig sannsynligvis av Starelven som rinner gjennom dette flatlende, og «Starelv» står muligens i forbindelse med det gammelnorske ord «stara», som efter Ivar Aasen betyr å gå tungt og langsomt (= starva).

Det kunde passe, for Starelven har lite fall og går derfor langsomt og til sine tider fremkaller oversvømmelser.

Der er for resten to forskjellige Starelver i Romedal. Den nordre kommer fra Brynitjern, rinner i nordlig retning og faller ut i Svartelven ved Horne i hovedsognet. Den søndre Starelv har sitt utgangspunkt i Melstjern, rinner i sydlig retning gjennom Valset eller Tomter anneks og faller ut i Linderudsjøen på grensen mot Stange. Linderudsjøen har igjen sitt avløp i Vikselven, som faller i Mjøsa i nærheten av Tangen stasjon. Begge disse Starelver er i de senere år blitt regulert og avløpet senket forat de tilstøtende flater kunde kultiveres eller anvendes til beitemark.

Jordarten over disse flater ved den nordre Starelv består dels av ren muldjord, dels av en lagdelt slamblandet muldjord med plantester i enkelte skikt (en slags foorjord) eller av fin sandjord.

På kulturbeiteflaten mellom Horne og Slagsvold har jeg tatt et par jordprøver til analyse. Den ene prøve blev tatt ca. 50 m. fra Starelven. Jordarten bestod her av en temmelig ensartet muldjord, som strak sig nedover til ca. 1 m.s dyp. Prøven blev tatt av de øverste 20 cm. og inneholdt efter den kjemiske analyse: 2,10 pst. kvelstoff, 0,38 pst. fosforsyre, 0,12 pst. kali, 1,66 pst. kalk og 2,65 pst. jernoksyd.

Glødetapet var 54,17 pst. og litervekten 364 gr. Reaksjonen var i denne prøve pH 5,19.

Den annen prøve blev tatt ved kanten av Starelven, hvor der under muldjorden i 0,5—1,0 m.s dyp kom en lagdelt foorjord bestående vesentlig av organiske rester og fin sand, enkelte skikt inneholdt tydelige planterester. Denne prøve viste sig ved den kjemiske analyse å inneholde: 0,47 pst. kvelstoff, 0,25 pst. fosforsyre, 0,23 pst. kali, 0,69 pst. kalk og 1,88 pst. jernoksyd.

Glødetapet var 13,0 pst. og litervekten 712 gr. Reaksjonen pH 5,31.

Den mineralske del av denne jordart bestod av: 27,0 pst. grov sand (2,0—0,2 mm.), 57,0 pst. finsand (0,2—0,02 mm.), 11,0 pst. grovleir (0,02—0,002 mm.) og 5,0 pst. finleir (mindre enn 0,002 mm.). Over halvparten bestod altså av finsand, resten av grovsand og leirslam.

Efter de kjemiske analyser var begge de nevnte jordarter forholdtvis rike på plantenæringsstoffer, særlig var kalkinnholdet betydelig, især hos muldjorden.

Det viser sig også i praksis at disse jordarter er meget fruktbare og gir utmerkede beiter, men kan også anvendes som kulturjord, særlig til havre og kløvereng. Ved sterk flom kan de dog til sine tider oversvømmes, til tross for at man i den senere tid har foretatt betydelige senkninger og elvereguleringer ved Horne.

Også andre myrer i Romedal er kalkrike. Der foreligger kjemiske analyser av myrjord fra Knapholen, innsamlet av B. Karlgård, matjord og undergrunnsjord. Matjorden bestod av 62,7 pst. aske og 37,3 pst. organiske stoffer (glødetap) og inneholdt 1,23 pst. kvelstoff og 4,34 pst. kalk. Undergrunnsjorden bestod av 12,7 pst. aske og 87,3 pst. organiske stoffer og inneholdt 2,85 pst. kvelstoff og 5,15 pst. kalk.

Under myrene i Romedal forekommer på noen steder dels myrmergel og dels et slags leirlag. En prøve av myrmergel fra Vold inneholdt 49,41 pst. ren kalk, motsvarende 88,23 pst. kullsur kalk. En prøve av leir under myrjorden på Knapholen inneholdt 1,77 pst. ren kalk, motsvarende 3,16 pst. kullsur kalk. Denne leir bestod for resten mest av fin sand (54,8 pst.) og kun 41,7 pst. leirsubstans.

Morenejorden i Romedal er derimot ikke rik på plantenæringsstoffer. Der foreligger analyserte prøver av morenejord innsamlet av B. Karlgård fra Bratvoldingen (matjord) og fra Muset og Tostie (matjord og undergrunnsjord). Disse analyser viser at morenejorden kun inneholder mellom 0,04 og 0,06 pst. fosforsyre og mellom 0,02 og 0,03 pst. kali samt mellom 0,15 og 0,59 pst. kalk.

Starane i Valset og Tomter anneks strekker sig over en mil i nord-sydlig retning fra Melstjernet i nord til Linderudsjøen i syd. Her har i de senere år Vassdragsvesenet foretatt senknings- og reguleringsarbeider av betydelig omfang. Linderudsjøen er senket 1,35 m. med en utgift av 27,000 kroner. Det hele tørrlegningsarbeide var beregnet til 146,000 kroner, hvorav der i 1933 var medgått 88,000 kroner, og man mener å få resten utført for 40,000 kroner, så det hele anlegg skulde komme på ca. 130,000 kroner. Arbeidet er planlagt av Vassdragsvesenet med distriktsbidrag. En stor del av utgiftene er ydet av statens nødsarbeidsmidler. Det tørrlagte areal er omtrent 3400 mål myr og annen mark. Kultivering er begynt og nye bruk rei-

ses. Fastmarken består mest av storstenet morene samt elvesand og grus. Myr- og slamjorden langs elven i dalbunnen er ikke nærmere undersøkt. Den er på de fleste steder skogbevokset.

En nybrottsmann ved Brynistuen hadde sommeren 1934 kjøpt 75 mål dyrkningsjord for kr. 20.00 pr. mål og påbegynt opførelse av huser og dyrkning av jorden like ved landeveien. Jordarten var her sandjord med veldige store løse granittblokker. I lavlende og mindre forsengkninger blev en del av de søndersprengte granittblokker begravet i opkastede graver og overdekket med løsjorden, som var en vanlig sandjord. Denne metode til å bli kvitt stenblokker på skal skrive sig fra gammel tid på Hedemarken. Således fortalte man på småbruksskolegården Blæstad i Vang at man rett som det var i de muldjordfulte forsengkninger mellom moreneryggene støtte på stenrøiser, som i sin tid var blitt begravet i disse forsengkninger og nu igjen efter muldjordens forminskelse ved forvitring stakk frem i ploglaget og undertiden viste sin eksistens ved tørre brune flekker hos vegetasjonen.

Det tør ikke være umulig at denne metode å begrave en samling stener i større gravede huller i jorden også kunne forklare forekomsten av de såkalte «bryggestener», som kan forekomme som en samling av mindre, nevestore stener i akeren. Professor Christie viste mig således i 1922 en sådan forekomst på Vidarshov, et stykke fra husene, hvor akeren bestod av en sort, humusrik jordart. Christie tenkte sig at stenene kanskje i gamle dager var blitt brent og anvendt til opvarmning av vann som i et bryggerhus. Rimeligere tør det være at småstenene i akerjord, som innen silurstrøkene gjerne pleier være av nevestørrelse og der omkring, er blitt raket sammen og begravet i et jordhull hvor jordbunnen bestod av muldjord. Ved muldjordens borttæring eller svinn i tidens løp er så stensamlingen igjen kommet op i overflaten. Denne formodning eller hypotese kan være like så god som enhver annen, hvor man står fast for en rimeligere forklaring.

ENGDYR KING PA MYR.

FORSØK MED SLAG OG BLANDINGAR AV ENGVOKSTRAR.

Av myrassistent Aksel Hovd.

DET ER så tidt, og med rette, sagt at myrjord høver besst for fôravl. Enga er, og vil alltid verta, den fremste kultur på myrane våre. Dette gjeld heilt ut nordover i landet og op mot fjellet, mot den klimatiske grensa for kornavlen. Men ogsø under betre tilhøve er det jamnt så, at myrjorda gjev bra og sikre fôravlningar, medan